

**Uwarunkowania przepływów
usług biznesowych
na rynku wewnętrznym
Unii Europejskiej**

Joanna Stefaniak

**Uwarunkowania przepływów
usług biznesowych
na rynku wewnętrznym
Unii Europejskiej**

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2024

Recenzenci
Prof. dr hab. Ewa Małuszyńska
Dr hab. Joanna Wyszowska-Kuna, prof. UŁ

Redaktor Wydawnictwa
Katarzyna Ambroziak

Projekt okładki i stron tytułowych
Filip Sendal

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków
Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2024
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-633-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1	
Usługi biznesowe jako specyficzna kategoria usług	16
1.1. Istota i definicja usług biznesowych	16
1.2. Cechy usług biznesowych	20
1.3. Systematyka i rodzaje usług biznesowych	24
1.4. Rozwój usług biznesowych na tle rozwoju sektora usług	33
1.5. Usługi biznesowe w badaniach ekonomicznych	38
Rozdział 2	
Specyfika i determinanty międzynarodowych przepływów usług biznesowych	45
2.1. Specyfika międzynarodowych przepływów usług biznesowych	45
2.2. Typy międzynarodowych transakcji usługami biznesowymi	47
2.3. Kategorie czynników determinujących międzynarodowe przepływy usług biznesowych	50
2.4. Determinanty ogólne handlu międzynarodowego	53
2.5. Determinanty ogólne międzynarodowych przepływów usług	55
2.6. Determinanty specyficzne dla międzynarodowych przepływów usług biznesowych	60
Rozdział 3	
Integracja gospodarcza jako determinanta międzynarodowych przepływów usług biznesowych	72
3.1. Usługi w procesie integracji gospodarczej	72
3.2. Liberalizacja regulacji jako podstawowe narzędzie integracji gospodarczej	76
3.3. Integracja gospodarcza a międzynarodowe przepływy usług biznesowych – ujęcie teoretyczne	83
3.4. Efekty handlowe integracji gospodarczej w obszarze usług biznesowych	90
Rozdział 4	
Swoboda świadczenia usług w Unii Europejskiej w obszarze usług biznesowych	94
4.1. Rynek wewnętrzny Unii Europejskiej	94
4.2. Ewolucja budowy rynku wewnętrznego w obszarze usług biznesowych	97
4.3. Swoboda świadczenia usług na rynku wewnętrznym UE – idea, zasady i ograniczenia traktatowe	103

4.4. Regulacje dotyczące świadczenia usług biznesowych na unijnym rynku wewnętrznym	106
4.5. Funkcjonowanie swobody świadczenia usług dla wybranych usług biznesowych	109
Rozdział 5	
Przepływy usług biznesowych na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej w świetle badań własnych	118
5.1. Cele badania oraz strategia badawcza	118
5.2. Poziom restrykcyjności krajowych regulacji państw członkowskich UE w usługach biznesowych	122
5.3. Przepływy usług biznesowych oraz specjalizacja handlowa państw członkowskich na rynku wewnętrznym UE	134
5.4. Ocena znaczenia czynników warunkujących przepływy usług biznesowych na rynku wewnętrznym UE	152
5.5. Podsumowanie i wnioski z badań własnych	176
Zakończenie	184
Załączniki	190
Załącznik 1. Metodologia wskaźników zastosowanych w badaniach własnych	190
Załącznik 2. Wskaźniki restrykcyjności	195
Załącznik 3. Wskaźniki specjalizacji handlowej RSCA i LFI	196
Literatura	198
Akty prawne	224
Spis rysunków	227
Spis tabel	229

Wprowadzenie

Integracja gospodarcza oznacza współpracę między państwami prowadzącą do zacieśnienia więzi gospodarczych; obecnie najbardziej zaawansowanym integracyjnie regionalnym ugrupowaniem gospodarczym na świecie jest Unia Europejska (UE). Pogłębiające się na przestrzeni lat procesy integracyjne w UE doprowadziły do osiągnięcia zaawansowanej formy integracji gospodarczej, jaką jest wspólny rynek. Ta forma integracji, nazywana w nomenklaturze europejskiej jednolitym rynkiem europejskim (JRE) lub rynkiem wewnętrznym, jest rozumiana jako „obszar bez granic wewnętrznych, w którym jest zapewniony swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału, zgodnie z postanowieniami Traktatów” (art. 26 TFUE). Przepływy usług na unijnym rynku wewnętrznym podlegają swobodzie świadczenia usług¹. Oznacza to możliwość nieskrępowanego świadczenia usług na całym obszarze Unii przez podmioty gospodarcze mające siedzibę w dowolnym państwie członkowskim UE. Realizacja swobody świadczenia usług jest istotna dla UE z dwóch powodów. Po pierwsze, umożliwia bardziej efektywne funkcjonowanie unijnych podmiotów gospodarczych, co przyczynia się do wzrostu dobrobytu społecznego w państwach członkowskich. A po drugie, dzięki integracji rynków usług w postaci liberalizacji regulacji i redukcji barier prowadzi do podniesienia konkurencyjności całej gospodarki UE i umocnienia jej pozycji gospodarczej na rynku światowym.

Wdrażanie swobód JRE polega na redukcji lub całkowitej eliminacji barier. Dla handlu towarowego swoboda przepływu towarów została precyzyjnie opisana w literaturze (np. w teoriach J. Vinera i B. Balassy), w której jednoznacznie zdefiniowano również bariery, ograniczające jej skuteczne funkcjonowanie. Odmierna sytuacja występuje

---

¹ W literaturze przedmiotu można też spotkać termin „swoboda przepływu usług”, którego stosowanie wynika z przyjętego tłumaczenia. Artykuł 26 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) (wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 1) stanowi, że na rynku wewnętrznym jest zapewniony swobodny przepływ usług (*free movement of services*), a w rozdziale IV Traktatu dotyczącym bezpośrednio usług (Część 3), w przepisie art. 56 TFUE mówi się o zakazie ograniczeń w swobodnym świadczeniu usług wewnątrz UE (*freedom to provide services*). W art. 58(1) TFUE angielski termin *freedom to provide services* jest w wersji polskiej tłumaczony jako „swoboda przepływu usług”. Natomiast w dyrektywie 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotyczącej usług na rynku wewnętrznym (tzw. dyrektywa usługowa) (Dz. Urz. UE L 376 z 27.12.2006, s. 36) stosowane są zamiennie dwa terminy: „swobodny przepływ usług” oraz „swoboda świadczenia usług” wynikające odpowiednio z art. 26 i art. 56 TFUE. Takie samo podejście zostało zastosowane w niniejszej pracy, w której oba terminy są używane zamiennie.

w przypadku swobody świadczenia usług i jest ona bardziej złożona. Po pierwsze, usługi są specyficznymi produktami, ponieważ nie posiadają postaci fizycznej (materialnej). Po drugie, swoboda świadczenia usług w UE, mimo iż podjęta pierwotnie w podobnym czasie co proces integracji towarów, była wprowadzana znacznie wolniej, a integracja rynku usług okazała się dużo trudniejsza niż w przypadku pozostałych swobód rynku wewnętrznego. Po trzecie, bariery ograniczające jej skuteczność są bardziej zróżnicowane i trudniejsze do zidentyfikowania, a ponadto nie jest łatwo skutecznie przeciwdziałać ich powstawaniu i eliminacji. Równie istotne są stanowiska państw członkowskich UE, które były (i nadal są) zdecydowane bronić swoich rynków i stosować różne obostrzenia (bariery), ograniczając możliwości świadczenia usług przez usługodawców zagranicznych zarówno bezpośrednio, jak i na odległość. Tym samym realizacja swobody świadczenia usług w UE napotykała wiele przeszkód i do dziś ta swoboda nie została wcielona w życie w pełnym zakresie.

Swoboda świadczenia usług obejmuje swoim zakresem m.in. usługi biznesowe, które są jedną z największych i najbardziej znaczących gospodarczo kategorii usług. W ogólnym rozumieniu usługi biznesowe to usługi wspierające działalność gospodarczą przedsiębiorstw. W zakres tak rozumianych usług biznesowych wchodzi szerokie spektrum usług: od usług profesjonalnych (np. usługi informatyczne, doradztwo strategiczne), poprzez usługi techniczne (np. inżynierskie, architektoniczne), aż do usług wsparcia operacyjnego (np. księgowość, zarządzanie obiektami). Pełnią one zróżnicowane funkcje i tym samym są istotne dla efektywnego funkcjonowania przedsiębiorstw na różnych etapach ich działalności.

We współczesnych rozwiniętych gospodarkach zapotrzebowanie na usługi biznesowe jest coraz większe. Na rynkach krajowych przepływy usług biznesowych warunkowane są przez rozwój technologiczny, innowacyjność oferty produktowej i usługowej, jak również przez zmiany na rynkach w wyniku procesów prywatyzacyjnych i wzrost konkurencji. Dodatkowo istotne znaczenie mają też wprowadzone w ostatnich dekadach nowe metody zarządzania i rozwiązania organizacyjne, dzięki którym przedsiębiorstwa w coraz większym stopniu nabywają usługi biznesowe od wyspecjalizowanych usługodawców w procesach outsourcingu krajowego. Międzynarodowe przepływy usług biznesowych podlegają oddziaływaniu tych samych czynników co świadczenie usług biznesowych na rynkach krajowych. Ponadto istotne znaczenie mają także czynniki regulacyjne wynikające z prowadzonych polityk handlowych (stymulujące lub ograniczające międzynarodowe przepływy usług), wzrost konkurencji będący rezultatem otwierania rynków (globalizacja), rozwój kanałów dystrybucji pozwalający w coraz większym zakresie na pozyskiwanie tych usług od usługodawców zagranicznych (tzw. offshoring) oraz naturalne bariery handlu (np. brak wspólnego języka).

W odróżnieniu od międzynarodowego handlu towarami dla międzynarodowych przepływów usług większe znaczenie mają bariery regulacyjne niż bariery fizyczne (np. przejścia graniczne) czy ograniczenia taryfowe (np. cła). Bariery regulacyjne są związane z krajowymi systemami regulacyjnymi, a zwłaszcza z różnicami w restrykcyjności tych regulacji i przyjętych rozwiązaniach prawnych dotyczących świadczenia usług

przez usługodawców zagranicznych. W przypadku ugrupowań integracyjnych procesy integracyjne powinny prowadzić przede wszystkim do redukcji ograniczeń regulacyjnych dla usługodawców i usługobiorców z państw należących do takiego ugrupowania. W rezultacie oczekuje się, że znaczenie czynników regulacyjnych dla przepływów usług biznesowych między państwami w ramach takiego ugrupowania będzie maleć. Równocześnie w trakcie pogłębiania integracji gospodarczej, dzięki wspólnym regulom dla podmiotów zarejestrowanych w dowolnym państwie członkowskim, kwestie regulacyjne powinny stopniowo tracić na znaczeniu dla przepływów usług między państwami uczestniczącymi w procesach integracyjnych. Dotyczy to również usług biznesowych. W Unii Europejskiej świadczenie usług biznesowych na unijnym rynku wewnętrznym podlega zasadom wynikającym z prawa traktatowego (prawo pierwotne) oraz regulacjom horyzontalnym i sektorowym (prawo wtórne). Jednakże implementacja prawa wtórnego w formie dyrektyw o charakterze horyzontalnym jako podstawowych wspólnych przepisów regulujących usługi biznesowe oznacza zastosowanie zasad i rozwiązań prawnych jedynie na poziomie niezbędnego minimum dla zapewnienia swobodnego świadczenia tych usług przez podmioty zarejestrowane w państwach UE. Przyjęcie takiego podejścia pozostawia znaczną przestrzeń dla indywidualnych rozwiązań w regulacjach państw członkowskich. W rezultacie dostępność świadczenia usług biznesowych na rynkach tych państw będzie uzależniona od stopnia restrykcyjności ich regulacji krajowych oraz różnic w przepisach prawnych między krajami pochodzenia usługodawcy i usługobiorcy.

W literaturze przedmiotu coraz więcej uwagi poświęca się usługom biznesowym na unijnym rynku wewnętrznym. Choć wydaje się oczywiste, że swoboda świadczenia usług powinna prowadzić do liberalizacji regulacji krajowych w państwach członkowskich UE, to raporty dotyczące funkcjonowania rynku wewnętrznego nadal wskazują na istnienie barier regulacyjnych, które ograniczają swobodny przepływ usług biznesowych [European Commission 2012, 2015d, 2017d, 2020]. Jednak w literaturze występuje luka badawcza dotycząca oceny poziomu restrykcyjności regulacji krajowych państw UE, jak i zmian tej restrykcyjności, w odniesieniu do poszczególnych rodzajów usług biznesowych. Również w stosunkowo niewielu opracowaniach, jak dotąd, były podejmowane badania przepływów usług biznesowych na unijnym rynku wewnętrznym, uwzględniając poszczególne rodzaje tych usług oraz czynniki determinujące ich przepływy. Dotychczasowe badania dotyczące wielkości i struktury handlu usługami biznesowymi koncentrowały się zazwyczaj na analizie całkowitego handlu usługami biznesowymi, obejmującego przepływy zarówno wewnątrzunijne, jak i z krajami spoza ugrupowania lub na badaniu wybranych rodzajów bądź grup usług biznesowych, takich jak np. usługi informatyczne czy usługi oparte na wiedzy. Natomiast niewiele uwagi poświęcono badaniom przepływów usług biznesowych wyłącznie na wewnętrznym rynku UE, pod kątem analizy wielkości tych przepływów oraz specjalizacji eksportowej państw unijnych, uwzględniając różne rodzaje tych usług. Podobnie niewiele badań podejmuje tematykę identyfikacji i oceny znaczenia czynników wpływających na przepływy usług biznesowych w ramach tak zaawansowanego integracyjnie ugrupowania, jakim jest Unia Europejska. Dodatkowo

występuje luka badawcza dotycząca kompleksowej analizy tych czynników pod kątem podziału na podstawowe czynniki międzynarodowego handlu usługami oraz czynniki regulacyjne i inne specyficzne dla usług biznesowych.

Zidentyfikowane luki badawcze skłaniają do postawienia następujących pytań: po pierwsze, czy w wyniku procesów integracyjnych w Unii Europejskiej prowadzących do realizacji swobody przepływu usług na unijnym rynku wewnętrznym w zakresie usług biznesowych faktycznie doszło do obniżenia poziomu restrykcyjności krajowych regulacji państw UE dla podstawowych rodzajów usług biznesowych? Po drugie, czy integracja gospodarcza znajduje odzwierciedlenie w zmianach wartości, dynamiki i kierunków przepływów usług biznesowych w obrocie wewnątrzunijnym i handlu zewnętrznym? Po trzecie, czy w latach 2014–2019 czynniki regulacyjne nadal w istotny sposób determinowały swobodny przepływ usług biznesowych na rynku wewnętrznym i tym samym wskazywały na konieczność podejmowania dalszych działań na rzecz pogłębiania liberalizacji regulacji, czy też jednak już nie stanowiły one istotnych barier dla swobodnego przepływu usług biznesowych? Dodatkowo pojawia się również pytanie: jakie jest znaczenie czynników regulacyjnych na tle innych czynników warunkujących przepływy usług biznesowych na rynku wewnętrznym UE?

W świetle zidentyfikowanych luk oraz postawionych pytań badawczych głównym celem niniejszej pracy jest ocena realizacji swobody świadczenia usług biznesowych w Unii Europejskiej w kontekście liberalizacji regulacji i efektów handlowych oraz identyfikacja kluczowych czynników dla przepływów tych usług na unijnym rynku wewnętrznym UE w latach 2014–2019. W monografii przyjęto trzy cele szczegółowe, których realizacja umożliwi osiągnięcie celu głównego pracy:

1. zdiagnozowanie poziomu restrykcyjności regulacji państw UE obowiązujących w usługach biznesowych;
2. ocena przepływów usług biznesowych w UE w latach 2014–2019 pod kątem wartości i kierunków tych przepływów oraz specjalizacji handlowej państw członkowskich;
3. ocena znaczenia czynników warunkujących przepływy usług biznesowych na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej w latach 2014–2019 ze szczególnym uwzględnieniem czynników regulacyjnych.

Przy tak sformułowanych celach postawiono następujące tezy badawcze:

Teza 1: Konsekwencją implementacji swobody świadczenia usług biznesowych w UE jest redukcja poziomu restrykcyjności krajowych regulacji państw członkowskich obowiązujących usługodawców unijnych.

Teza 2: W badanym okresie (2014–2019) wystąpiły efekty handlowe integracji odzwierciedlone we wzroście wartości i większej dynamice przepływów usług biznesowych na rynku wewnętrznym UE niż z krajami trzecimi oraz w zmianach specjalizacji handlowej.

Teza 3: W wyniku osiągniętego poziomu zaawansowania integracji gospodarczej czynniki regulacyjne nie mają kluczowego znaczenia dla swobodnego przepływu usług biznesowych na rynku wewnętrznym UE w porównaniu do innych czynników determinujących międzynarodowe przepływy tych usług.

W celu udowodnienia powyższych tez badawczych dokonano:

- prezentacji teorii na temat procesów integracji gospodarczej w obszarze usług;
- przeglądu badań empirycznych dotyczących czynników oddziałujących na przepływy usług biznesowych na rynkach międzynarodowych;
- diagnozy poziomu restrykcyjności regulacji krajowych państw członkowskich UE w obszarze usług biznesowych;
- analizy wewnątrzunijnych przepływów usług biznesowych pod względem ich poziomu i zmian wartości, przyrostów i dynamiki oraz oceny specjalizacji handlowej państw UE i zmian tej specjalizacji w przyjętym okresie badawczym;
- weryfikacji znaczenia czynników determinujących przepływy usług biznesowych na unijnym rynku wewnętrznym oraz identyfikacji czynników kluczowych.

Ze względu na zróżnicowanie usług biznesowych pod względem charakteru poszczególnych usług zasadne jest przeprowadzenie analiz odrębnie dla ich podstawowych rodzajów. Dla potrzeb badania wytypowano pięć rodzajów usług biznesowych: informatyczne, prawne, rachunkowe, architektoniczne i inżynierskie, które w niniejszej pracy będą określane jako „usługi biznesowe”. Wybór określonych rodzajów usług biznesowych do analizy jest uzasadniony ze względu na: 1) dostępność niezbędnych zdezagregowanych danych statystycznych dotyczących ich przepływów międzynarodowych oraz 2) dostępność wskaźników określających poziom restrykcyjności i zróżnicowania regulacji.

Okres badawczy został ograniczony do lat 2014–2019, a badaniem objęto 28 państw, które w tym czasie były członkami Unii Europejskiej. Przyjęcie roku 2014 jako roku początkowego wynikało ze zmian w metodologii i nomenklaturze danych statystycznych dotyczących handlu usługami, jak również z dostępności wskaźników restrykcyjności i zróżnicowania regulacji państw członkowskich UE obowiązujących na rynku wewnętrznym. Podobnie w odniesieniu do wskaźników odzwierciedlających procesy zachodzące w gospodarce światowej (wskaźniki globalizacji ekonomicznej i wskaźniki integracji technologii cyfrowych) brak jest danych sprzed 2014 r. Natomiast ostatnim rokiem badawczym jest 2019 ze względu na brak zakłóceń, jakie w kolejnych latach pojawiły się w związku z wystąpieniem Wielkiej Brytanii ze struktur Unii Europejskiej oraz z następstwami zewnętrznego szoku popytowo-podażowego, jakim był wybuch ogólnoświatowej pandemii COVID-19. Przyjmując za okres badawczy lata 2014–2019, kierowano się przesłankami dotyczącymi badania zmian i trendów, mając na uwadze zachowanie porównywalności pomiędzy poszczególnymi latami. Uwzględnienie wpływu brexitu i następstw pandemii COVID-19 na przepływy usług biznesowych na unijnym rynku wewnętrznym wymaga znacznie dłuższego okresu badawczego oraz przyjęcia dodatkowych założeń badawczych.

W badaniach wykorzystano dane statystyczne ogólne, jak również dane panelowe o charakterze przekrojowo-czasowym. Korzystanie z technik danych panelowych pozwala na uwzględnienie zarówno wielkości przepływów usług biznesowych między poszczególnymi państwami, jak i ich zmienności w czasie przy równoczesnym uwzględnieniu zmian czynników przyjętych w badaniu, a tym samym umożliwia uchwycenie relacji między zmiennymi w wyznaczonym okresie badawczym. Ponadto

wykorzystano dane pierwotne i wskaźniki pozyskiwane bezpośrednio z baz danych, jak również wskaźniki wymagające osobnych wyliczeń (zob. Załącznik 1).

Realizacja wyznaczonych celów badawczych oraz udowodnienie postawionych tez wymagały przyjęcia określonych metod badawczych. W monografii zastosowano zarówno metody jakościowe, jak i ilościowe. W części teoretycznej zaprezentowano krytyczny przegląd literatury, który pozwolił na przedstawienie zagadnień teoretycznych dotyczących usług biznesowych, determinant międzynarodowych przepływów tych usług ze szczególnym uwzględnieniem integracji gospodarczej, jak również procesów integracyjnych w obszarze usług biznesowych zachodzących w Unii Europejskiej. W części empirycznej wykorzystano przede wszystkim metody ilościowe, takie jak opis statystyczny, analiza własności empirycznych szeregów czasowych oraz ekonometryczne modelowanie danych przekrojowo-czasowych. W badaniu z wykorzystaniem modelu zastosowano podejście oparte na teorii grawitacji umożliwiające określenie istotności oraz siły wpływu poszczególnych zmiennych objaśniających (czynniki determinujące międzynarodowe przepływy usług biznesowych) na zmienną objaśnianą (przepływy usług biznesowych między krajami członkowskimi UE na zasadzie każdy z każdym).

Dla potrzeb realizacji celu pracy przyjęto następujące założenia dotyczące badania:

- koncentracja wyłącznie na międzynarodowych przepływach usług biznesowych na obszarze rynku wewnętrznego UE; przepływy do i z państw spoza Unii są wykorzystywane jedynie dla celów porównawczych;
- koncentracja na czynnikach regulacyjnych wynikających z uczestnictwa w ugrupowaniu integracyjnym i odzwierciedlających procesy liberalizacji; pozostałe czynniki uwzględnione w badaniu, w którym wykorzystano modelowanie ekonometryczne, zostały przyjęte ze względu na ich oddziaływanie na przepływy usług biznesowych i mają charakter uzupełniający;
- uwzględnienie form międzynarodowego świadczenia usług podlegających pod swobodę świadczenia usług w postaci bezpośredniego kontaktu usługodawcy i usługobiorcy na obszarze państwa usługodawcy lub usługobiorcy bądź w kraju trzecim oraz świadczenia usług na odległość; badanie nie obejmuje świadczenia usług w formie obecności handlowej usługodawcy, która w legislacji unijnej jest regulowana odrębnie w ramach swobody prowadzenia działalności gospodarczej;
- podział zidentyfikowanych na podstawie literatury czynników determinujących międzynarodowe przepływy usług biznesowych według kryteriów źródła pochodzenia czynnika i przedmiotu oddziaływania na: czynniki ogólne handlu, czynniki determinujące handel usługami oraz czynniki specyficzne dla usług biznesowych obejmujące czynniki regulacyjne i pozostałe.

Novum podjętych badań na płaszczyźnie teoretycznej polega na usystematyzowaniu wiedzy dotyczącej czynników determinujących przepływy usług biznesowych w warunkach ugrupowania integracyjnego. W rezultacie zaproponowano nowe podejście do podziału czynników determinujących międzynarodowe przepływy usług biznesowych, uwzględniając członkostwo w ugrupowaniu zintegrowanym oraz czynniki specyficzne dla usług biznesowych. Natomiast w odniesieniu do badania

empirycznego można wskazać na trzy nowe aspekty podjętego badania. Po pierwsze, w badaniu przeprowadzono analizy dla poszczególnych, indywidualnie rozpatrywanych, rodzajów usług biznesowych, a nie usług biznesowych jako jednej kategorii ekonomicznej. Takie podejście, w którym równocześnie analizowano pięć rodzajów usług biznesowych według tej samej metodologii, nie było dotychczas stosowane w badaniach². Po drugie, badanie dotyczy przepływów usług w regionalnym ugrupowaniu integracyjnym o charakterze gospodarczym i obejmuje wszystkie kraje ugrupowania. Estymacje modelu przeprowadzono dla każdego z wybranych rodzajów usług biznesowych oddzielnie. Trzeci nowy aspekt to wprowadzenie do modelu, obok czynników klasycznych dla modelu grawitacji, również czynników dodatkowych charakterystycznych dla usług ogółem oraz odrębnie czynników regulacyjnych i innych specyficznych dla usług biznesowych. Uniwersalność tego podejścia polega na tym, że przyjęty model można zastosować również do innych typów usług, uwzględniając w modelu czynniki specyficzne dla usług wybranych do badania.

Realizacji celów badawczych oraz udowodnieniu postawionych na wstępie pracy tez badawczych została podporządkowana konstrukcja niniejszej monografii. Praca składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów, zakończenia i trzech załączników. Pierwsze cztery rozdziały mają charakter teoretyczny, zaś ostatni – piąty przedstawia ujęcie empiryczne analizowanego zagadnienia.

Pierwszy rozdział dotyczy usług biznesowych jako specyficznej kategorii usług. Chcąc uporządkować zagadnienia teoretyczne na temat usług biznesowych, najpierw przedstawiono tradycyjne definicje usług, by kontekstualizować istotę i definicje usług biznesowych. Następnie zaprezentowano cechy i rodzaje usług biznesowych według przyjętych kryteriów. Rozdział kończy przegląd badań dotyczących usług biznesowych, który został poprzedzony prezentacją rozwoju usług biznesowych na tle rozwoju sektora usług ogółem.

W rozdziale drugim skoncentrowano się na czynnikach determinujących międzynarodowe przepływy usług biznesowych. Na początku przedstawiono specyfikę tych przepływów oraz rodzaje transakcji usługami biznesowymi na arenie międzynarodowej. Następnie omówiono tradycyjne podejście do klasyfikacji czynników determinujących przepływy usług biznesowych i zaproponowano klasyfikację opartą na kryterium przedmiotu handlu. W kolejnych podrozdziałach omówiono grupy czynników wyodrębnionych w zaproponowanej klasyfikacji, tj. czynniki ogólne handlu międzynarodowego, czynniki charakterystyczne dla międzynarodowych przepływów usług oraz czynniki specyficzne dla przepływów usług biznesowych na rynku międzynarodowym.

Przedmiotem rozważań w rozdziale trzecim jest integracja gospodarcza jako czynnik determinujący międzynarodowe przepływy usług biznesowych. Na wstępie omówiono teoretyczne aspekty integracji gospodarczej w obszarze usług, wskazując na różnice w porównaniu do integracji w obszarze towarów. Dla międzynarodowych

---

² Przede wszystkim ze względu na ograniczoność danych statystycznych. Dane zdezagregowane dostępne są dopiero od 2014 r.

przepływów usług biznesowych istotne znaczenie mają kwestie regulacyjne oraz różnice w rozwiązaniach prawnych integrujących się krajów obowiązujące zagranicznych usługodawców chcących świadczyć usługi biznesowe na ich rynkach krajowych. Z tego względu podstawowym narzędziem integracji gospodarczej w obszarze regulacyjnym jest liberalizacja, której formy i efekty są przedmiotem rozważań w kolejnej części tego rozdziału. Następnie zaprezentowano teoretyczne ujęcie zmian w podaży i popycie na usługi biznesowe na rynkach krajowych jako skutek działania mechanizmu rynkowego wynikający z integracji gospodarczej, uwzględniając różne sytuacje (usługi regulowane i nieregulowane) oraz formy rynku (konkurencja doskonała i niedoskonała). Rozdział kończy się prezentacją krótko- i długookresowych efektów handlu będących konsekwencją integracji gospodarczej w dziedzinie usług biznesowych.

Rozdział czwarty jest poświęcony swobodzie świadczenia usług biznesowych w Unii Europejskiej w kontekście założeń traktatowych oraz praktycznej implementacji. W pierwszej kolejności zaprezentowano zagadnienia teoretyczne integracji gospodarczej dotyczące idei rynku wewnętrznego UE. Następnie zarysowano ewolucję budowy rynku wewnętrznego, koncentrując się na działaniach i strategiach na rzecz realizacji swobody świadczenia usług, ze szczególnym uwzględnieniem usług biznesowych. W dalszej kolejności scharakteryzowano założenia, zasady i ograniczenia traktatowe dotyczące swobody świadczenia usług na unijnym rynku wewnętrznym. Funkcjonowanie rynku wewnętrznego w zakresie usług biznesowych oparte jest na regulacjach prawa pierwotnego i, zasadniczo, prawa wtórnego. W związku z tym, w kolejnym podrozdziale zaprezentowano przegląd regulacji unijnych dotyczących usług biznesowych. Zastosowanie dyrektyw jako podstawowych regulacji na szczeblu unijnym umożliwia elastyczność w stosowaniu krajowych rozwiązań, o ile nie kolidują one z ogólnymi przepisami UE. Dlatego w ostatniej części rozdziału omówiono funkcjonowanie swobody świadczenia usług dla wybranych usług biznesowych, podkreślając różnorodność regulacji i bariery występujące na unijnym rynku wewnętrznym dla tych usług.

W rozdziale piątym przedstawiono badanie empiryczne mające na celu potwierdzenie tez postawionych na początku niniejszej publikacji. Najpierw zaprezentowano cele badania empirycznego oraz strategię badawczą prowadzącą do realizacji celów szczegółowych i finalnie celu głównego pracy. Następnie, na pierwszym etapie badań zdiagnozowano poziom restrykcyjności regulacji krajowych państw UE obowiązujących usługodawców unijnych i zewnętrznych. Kolejnym krokiem było przeanalizowanie przepływów usług biznesowych na rynku wewnętrznym UE w latach 2014–2019 pod względem wartości oraz zmian ich dynamiki, a także zmian specjalizacji handlowej państw unijnych. Na drugim etapie badań skonstruowano model ekonometryczny wykorzystujący teorię grawitacji, co zostało poprzedzone studium dorobku literatury przedmiotu dotyczącej stosowania metody modelowania ekonometrycznego i teorii grawitacji do analizy znaczenia czynników determinujących międzynarodowe przepływy usług biznesowych. Na podstawie modelu zdiagnozowano istotność czynników zidentyfikowanych w rozdziałach teoretycznych oraz wytypowano czynniki kluczowe dla przepływów usług biznesowych na jednolitym rynku europejskim w latach

2014–2019. Wyniki estymacji modelu pozwoliły na weryfikację przyjętych hipotez badawczych. Rozdział kończą wnioski z badań.

Rozprawę finalizują najważniejsze wnioski ogólne oparte na przeprowadzonych rozważaniach teoretycznych i badaniach empirycznych, umożliwiając udzielenie odpowiedzi na postawione na wstępie pracy pytania badawcze. Uzyskane odpowiedzi pozwoliły na lepsze zrozumienie funkcjonowania swobody świadczenia usług w Unii Europejskiej w obszarze usług biznesowych oraz czynników determinujących przepływy tych usług na jednolitym rynku europejskim, a także sformułowanie rekomendacji dla polityki gospodarczej.

Autorka pragnie serdecznie podziękować dr hab. Annie Zamojskiej, prof. UG, z Katedry Ekonometrii Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego za pomoc merytoryczną w zakresie zastosowania metod modelowania ekonometrycznego.